

Jednotný vnitřní trh

Vytvoření Jednotného vnitřního trhu znamenalo nejvíce práce všech členských států, týká se ho zdaleka nejvíce společné legislativy a je už od začátku hlavní cíl nejdůležitějšího společenství - Evropského hospodářského společenství, nyní již jen Evropského společenství. Je bezesporu tím největším hospodářským výdobytkem evropských států a prokazatelně zlepšuje jejich ekonomickou výkonnost.

Proč je tento trh tak důležitý? V padesátých letech si evropské státy uvědomily, že mají-li udržet krok se světovými velmocemi a mají-li nadále hrát důležitou roli v hospodářské oblasti, musí urychleně změnit svůj způsob vzájemného obchodu. Mohutný hospodářský rozmach USA během a po druhé světové válce prokázal platnost základní ekonomické poučky - větší trh je vždy účinnější a výkonnější než slepenec malých, izolovaných trhů.

Existují k tomu dva hlavní důvody:

Jestliže vyrábím ve větších objemech, klesají jednotkové náklady na jeden výrobek - výroba je levnější. Je to tím, že výrobce si může nakoupit jednoúčelové stroje, které jsou sice dražší, ale výkonnější při sériové výrobě. Může si zajistit lepší přístup k surovinám, získat například množstevní slevy, vymoci si lepší podmínky, lépe si zorganizovat práci a zejména může své fixní, s objemem výroby se neměnící, náklady (např. za pronájem tovární haly, její osvětlení apod.) rozpočítat na větší počet výrobků. Čím je výrobků více, tím menší část pevných nákladů musí nést jeden výrobek a jednotková cena klesá. V malé ekonomice se dokonce některé druhy výrobů vůbec neuzívají, nebo se na trhu udrží jen jeden nebo několik málo výrobců, kteří potom svého dominantního postavení mohou zneužívat a pracují neefektivně.

Druhým důvodem lepší funkce velkého trhu je větší konkurence, která nutí výrobce a poskytovatele služeb neustále snižovat náklady, zlepšovat výrobky a poskytovat lepší služby tak, aby se na trhu udrželi. Takovýto bezprostřední konkurenční tlak je na malém trhu menší, někdy dokonce vůbec chybí.

Evropské hospodářské společenství si dalo za úkol odstranit veškeré bariéry pohybu zboží mezi členskými státy. Nejen ale pohybu vlastního zboží, ale i výrobních faktorů, zejména pracovních sil a samozřejmě i služeb a kapitálu. Tím vznikají tzv. čtyři svobody, na kterých je jednotný vnitřní trh založen: volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu.

Volný pohyb zboží

Volný pohyb zboží je základní svobodou, a proto není divu, že práce začaly na odstraňování bariér pohybu právě u zboží. A jaká je ta nejkřiklavější bariéra pohybu zboží? Samozřejmě, že clo vybírané na vnitřních hranicích. Jedná se vlastně o poplatek za to, že zboží přejde těch pár metrů z jedné strany hranic na druhou. Státy si tedy naplánovaly postupné odstraňování celních překážek až na úplnou nulu. Nejednalo se však jen o cla. Současně bylo zakázáno vybírat jakékoliv jiné poplatky, které se sice clo nenazývají, ale fungují stejně - dovozní nebo vývozní přírážky, vyrovnávací dávky apod.

V roce 1968 Komise zažalovala Itálii za to, že uvalila na zboží exportované do jiné členské země tzv. statistický poplatek. Itálie se hájila tím, že Komise mylně rozlišuje poplatky na dva

druhy: dovoz a vývoz. To, že poplatek byl uvalen vždy, když zboží překročilo hranice podle Itálie znamenalo, že ho nelze považovat za poplatek celní. Navíc tím, že poplatky byly vybírány při dovozu a vývozu, byla prý vyloučena možnost ochrany domácích výrobků a tím i diskriminace. Evropský soudní dvůr ale trval na tom, že zavedením poplatku Itálie nesplnila své povinnosti vyplývající z podpisu smluv. I když se jednalo o malé poplatky, ohrožovaly přesto vzájemné propojení trhů a musely být zrušeny.

Jestliže se odstraní clo na vnitřních hranicích, musí se ale udělat další krok: je nutné srovnat celní sazby jednotlivých států vůči třetím zemím. Jakmile se totiž zboží dostane na území jednoho členského státu, už se může nadále pohybovat bezcelně. To by při neharmonizovaných sazbách působilo velké nesnáze, protože dovozci ze třetích zemí by si vybrali pro dovoz na území společenství vždy zemi s nejnižší celní sazbou pro dané zboží, tam by clo zaplatili a dále by zboží již bezcelně dovezli do kterékoliv jiné cílové země. Bylo potřeba vytvořit jednotný celní sazebník a napříště vystupovat vůči třetím zemím v obchodní oblasti jako jednotný celek.

Zároveň byla zakázána i jakákoliv kvantitativní omezení - státy nemohly mezi sebou omezovat vzájemný obchod např. stanovením kvót. Poslední celní poplatky byly odstraněny v létě roku 1968. Tak byla dovršena fungující celní unie.

Bylo také dohodnuto, že budou odstraněna i další opatření s rovnocenným účinkem jako kvantitativní omezení. To se ukázalo jako velice důležité opatření, na jehož základě byl prosazen Evropským soudním dvorem rozhodující princip pro odstraňování dalších překážek vzájemného obchodu - rozdílným normám a technickým předpisům, které se staly účinným nástrojem omezování dovozů z ostatních členských zemí. Normotvorba zůstala i nadále v rukou členských států a úzkostlivé lpění na národních standardech, případně dokonce šikovní vytváření nových norem, kterým by vyhověly jen domácí výrobky a nikoliv zahraniční, se hrozilo stát pohřebištěm idejí jednotného trhu. Potom by totiž musel každý výrobce přizpůsobovat své výrobky národním požadavkům jiných států a vyráběl by vlastně tolik různých modifikací výrobků, kolik by bylo členských států. Tím by se ovšem veškeré výhody výroby ve velkém dokonale ztratily.

Rozdílné normy a standardy

Problém rozdílných standardů se podařilo vyřešit následujícím způsobem: v nejcitlivějších oblastech byly vytvořeny skutečně podrobné evropské standardy, které jsou závazné pro všechny výrobce v členských zemích. Tímto velice náročným způsobem byly ale upraveny jen normy v několika málo oblastech (např. dopravní prostředky, léčiva, některé potraviny). Potom Společenství přešla na tzv. „Nový přístup“. Tento „Nový přístup“ znamená, že Evropská společenství vytvoří pouze rámcovou normu pro širší okruh výrobků (např. hračky, nebo malá plavidla) a technicky podrobné normy jsou svěřeny soukromým normotvorným organizacím, zejména CEN a CENELEC sídlícím v Paříži.

U zbytku výrobků, které nejsou ošetřeny ani novým ani starým přístupem platí statut vzájemného uznávání. Je založen na vzájemné důvěře států, že ani jeden z nich nepustí na trh výrobek, který by škodil. Státy si jednoduše věří, že každý z nich má vlastní vyspělé normy a kontroly. Je-li tedy legálně uveden výrobek na trh v kterémkoliv členském státě, nemohou mu bránit ostatní státy v přístupu na svůj trh pouze s odvoláním na odlišné standardy.

Asi nejslavnější soudní případ, kterým se zabýval Evropský soudní dvůr v této oblasti, byl případ Cassis de Dijon. Německý úřad pro povolování lihovin (Bundesmonopolverwaltung für Branntwein) odmítl vpustit na své území francouzský likér z černého rybízu, protože nesplňoval německé normy. Ty stanovovaly, že podobný likér má mít minimálně 25% alkoholu. Francouzský Cassis měl ale procent alkoholu jen 19%. U Evropského soudního dvora se Německo hájilo tím, že tímto zákazem sleduje ochranu zdraví německých občanů, zejména mladistvých, kteří by si tímto škodlivým slabým likérem zvykali na pití alkoholu. Evropský soudní dvůr v rámci odpovědi na předběžnou otázku rozhodl, že rozdílné normy nemohou být překážkou oběhu zboží. Opatření na ochranu zdraví musí být v rozumném poměru k potenciálnímu nebezpečí, a vyloučení z oběhu je až tou úplně poslední možností, když už všechna ostatní ochranná opatření selžou. Jestliže lze dosáhnout ochrany zdraví jiným způsobem, musí dostat přednost. Ve svém výroku využil právě "zákazu kvantitativních omezení dovozu, jakož i veškerých opatření s rovnocenným účinkem".

Jako všude i v rámci volného pohybu zboží, existují výjimky. Ty poskytují státu možnost v odůvodněných specifických případech omezit pohyb zboží. Stát může volný pohyb omezit, jestliže se jedná o zákaz odůvodněný veřejnou mravností, veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností, ochranou zdraví a života lidí, zvířat a rostlin, ochranou národních kulturních památek nebo ochranou průmyslového a obchodního vlastnictví. Tyto výjimky jsou ale posuzovány velice přísně a stát si je nemůže svévolně vykládat dle své potřeby. Jestliže omezí neodůvodněně pohyb zboží, odpovídá za všechny škody, které tím případně někomu vznikly.

Výjimek lze využít jen v opravdu odůvodněných případech. V souladu se smlouvou například bylo, když Německo zavedlo kontrolu všech dovážených jablek, protože se bálo zavlečení skutečné choroby jabloní vyskytující se v jiných zemích Společenství. Když ale Belgie s odvoláním na ochranu zdraví a lidí vyžadovala, aby veškerý dovážený margarín byl v balení tvaru krychle, protože tak to bylo stanoveno jejich normou, neuspěla.

Evropské společenství neodstraňuje jen překážky fungování jednotného trhu, ale snaží se nastavovat rovněž pravidla hry na tomto velkém hřišti. Pravidla totiž na společném trhu musí platit pro všechny hráče stejně. Jestliže by totiž podmínky podnikání byly upraveny v různých státech různě a přitom byly odstraněny veškeré bariéry pohybu výrobků, docházelo by k velice nerovnocenným podmínkám. Mohlo by se stát, že v některém státě jsou podmínky pro určitý druh podnikání nastaveny příznivěji než ve státech jiných a potom by výrobci v tomto státě byly neodůvodněně zvýhodněni před všemi ostatními výrobci. Jejich výrobky by se na společném trhu potkávaly bez jakýchkoliv omezení v konkurenčním boji s výrobky ze států, kde jsou podmínky pro podnikání horší. To by bylo velmi nefér, protože určité výrobky by měly výhodu jenom proto, že pocházejí ze šťastnější země, která jeho podnikání více přeje než všechny ostatní. Určití výrobci by byly ve výhodě nikoliv proto, že jsou schopnější, že mají menší náklady, vyšší produktivitu nebo lepší nápady ale jen proto, že pocházejí z té správné země. Snahou Společenství je zajistit, aby se hrálo férově. Proto stanoví pravidla hospodářské soutěže a také bdí nad jejich dodržováním. Kdo pravidla poruší, bude potrestán.

Z hlediska Evropského společenství jsou dvě skupiny subjektů, které mohou narušovat hospodářskou soutěž:

- silné nadnárodní firmy a ostatní podniky
- samy členské státy

V každé členské zemi samozřejmě existují pravidla a dohled nad monopoly a hospodářskou soutěží. V rámci jednotlivých států tedy na tuto oblast dohlížejí členské státy. Evropské společenství kontroluje situaci v rámci celého jednotného vnitřního trhu. Platí obvyklá pravidla: zákaz zneužívání dominantního postavení, zákaz dohod mezi podniky a jednání ve vzájemné shodě, které by mohly ovlivnit vzájemný obchod, kontrola velkých fúzí a slučování.

Jmenovitě jsou uvedeny např. následující nepovolené praktiky: stanovování nepřiměřených cen a jiných podmínek, omezování výroby a odbytu ke škodě spotřebitele, nerovné podmínky pro odběratele, vnucování vázaných obchodů, slevy za věrnost, odměny za zjištění nižší ceny u jiného dodavatele, zničující ceny, které neslouží k přilákání zákazníků, ale ke zničení konkurenta, odmítnutí dodávek pro některé odběratele za účelem vyřazení z trhu, vyhrazování si určitých činností pro sebe, slučování podniků za účelem ovládnutí trhu.

Za porušování uvedených zásad Komise uložila i značné pokuty. Např.: případ Pioneer Hi-Fi Equip. z roku 1980, kdy čtyři firmy dostaly pokutu za rozdělení trhu 7 mil. ECU, Peroxygen Cartel 1985 (dělení trhu a zneužívání ceny celkem 481 pokut ve výši 9 mil. ECU), Polyethylene 1989 (dělení trhu a zneužívání ceny, 17 podnikům pokuty 60 mil. ECU), Tetra Pack 1991 (prohřešky od zničujících cen až po dělení trhu pokuty v celkové výši za 75 mil. ECU).

Dalším škůdcem na jednotném vnitřním trhu mohou být samotné členské státy. Každý stát má dostatek prostředků a síly, aby vytvořil nerovné podmínky pro různé subjekty na trhu. Samozřejmě, že každý stát má tendenci pomáhat svým vlastním podnikům. Z hlediska rovnosti podmínek pro všechny je to ale nespravedlivé. Je to i nevýhodné pro slabší státy, protože silnější státy si mohou dovolit větší výhody, na které slabší nemají.

Státy mohou poškozovat hospodářskou soutěž v zásadě dvojnásobně - ve formě nerovných podmínek při zadávání státních zakázek a v poskytování přímých a nepřímých podpor vybraným subjektům.

V oblasti státních zakázek platí jednoduché pravidlo: zakázky musí být veřejné a musí k nim mít přístup všechny subjekty ze všech členských států. Zadávající stát se navíc nesmí dopustit diskriminace uchazečů o zakázku jen z toho důvodu, že pocházejí z jiné členské země. Navíc musí být zakázky všude stejně průhledné.

Při uplatňování rovných podmínek pro uchazeče o státní zakázky z jiných zemí jsou ale ještě určité nedostatky. Státy mají tendenci se snažit "aby peníze zůstaly doma". Mnoho firem z jiných zemí má dojem, že byly při posuzování svých nabídek znevýhodněny. Státy si totiž chtějí ušetřit i jiné problémy, které jim mohou vzniknout. Finsko například vypsalu veřejnou zakázku na dodávky finského chleba pro finskou armádu, kterou ale vyhrála švédská firma. Deníky začaly uveřejňovat burcující a dojemné články, že obranyschopnost finské armády je ohrožena, protože finští pohraničníci v krutých podmínkách severních oblastí rozbalí svůj chlebníček a najdou tam nepoživatelnou švédskou napodobeninu finského chleba.

Dále jsou zakázány jakékoliv formy podpory ze státních prostředků, které narušují nebo dokonce jenom hodlají narušit hospodářskou soutěž tím, že zvýhodňují určité podniky nebo ovlivňují vzájemný obchod mezi státy. Určité druhy podpor ale povoleny jsou: jedná se však o případy jako podpory určené k náhradě škod způsobených přírodními pohromami, podpory z důležitých a objektivně odůvodnitelných sociálních nebo regionálních důvodů, podpory

napomáhající kultuře nebo zachování kulturního dědictví. Komise zkoumá systémy podpor členských států. Když se jedná o nepovolenou podporu, zahájí jednání ke zrušení podpory. Komise musí být i předem informována o nových záměrech poskytnout či upravit podpory tak, aby se k nim mohla předem vyjádřit. Asi největší povolená státní podpora v rámci EU je podpora novým zemím Spolkové republiky Německo.

Podmínky pro povolování státních podpor jsou velice přísné. V roce 1981 narazilo Irsko se svojí kampaní „Buy Irish“ (kupujte irské výrobky). Stát začal podporovat označení „Zaručeně irský výrobek“, poskytoval informace pro spotřebitele o výrobcích vyrobených v Irsku prostřednictvím pěti informačních center, poskytoval podporu reklamy na irské zboží ze strany Irské rady pro zboží, což byl orgán financovaný a kontrolovaný irskou vládou. Stát poskytoval například i výstavní prostory v Irském obchodním centru provozovaném Irskou radou výlučně pro irské zboží. To vše bylo označeno za státní podporu neslučitelnou s předpisy Evropského hospodářského společenství.

Do oblasti vytváření rovných podmínek se dají zařadit i ostatní kroky, které vedou k narovnání podmínek podnikání. Sem patří i oblast daňová. Daně jsou polem, kde se ale harmonizaci již tradičně členské státy velmi brání. Proto jsou výsledky v oblasti harmonizace daní slabé. Obecně by mělo platit, že daně jsou v pravomoci jednotlivých členských států, ale neměly by vytvářet překážky vzájemného obchodu nebo sloužit k diskriminaci výrobků z jiných členských zemí.

V daňové oblasti se podařilo určit jen minimální hodnoty spotřebních daní a vyšla směrnice ohledně sazeb daní z přidané hodnoty (z které je ale plno výjimek). Velmi rozdílné mechanismy zdaňování však přetrvávají až do dnešních dnů a zdá se, že tento trend bude i nadále pokračovat. Je to hlavně tím, že v této oblasti se rozhoduje jednomyslně, takže stačí jeden jediný stát k zablokování jednání.

Koneckonců s rovnými podmínkami na jednotném vnitřním trhu souvisí i tak na první pohled vzdálené věci jako ochrana životního prostředí a sociální politika. Mluví se o „sociálním a environmentálním dumpingu“. Kdyby totiž některý stát měl podstatně měkčí pravidla v oblasti sociální ochrany a ochrany přírody, znamenalo by to, že výrobci v této zemi by měli nižší výrobní náklady. Nemuseli by např. investovat do nákladných zařízení na čištění odpadních vod, odsiřovacích zařízení, fondů na výplatu zaměstnanců v případě bankrotu apod. Výrobky těchto firem by byly potom nespravedlivě zvýhodněny, protože by se utkaly na Jednotném vnitřním trhu s výrobky z jiných zemí, kde by ale výrobci plně nesli tíhu nákladů spojených s dodržováním vyšších standardů. Mohlo by to dokonce vést k absurdním koncům. Jestliže by chtěl stát pomoci svým vlastním výrobcům, mohl by pomáhat jen snižováním požadavků na ochranu prostředí a pracovníků, protože v oblasti státních podpor už nezůstal vlastně žádný prostor. I to je jeden z důvodů, proč Evropské společenství stanovuje plošně pro všechny státy minimální standardy sociální ochrany a ochrany životního prostředí.

Ochrana životního prostředí může být za určitých podmínek i důvodem k vyloučení dovážených výrobků z oběhu. K tomuto závěru se přiklonil Evropský soudní dvůr při projednávání dánského zákona o omezení oběhu nápojů v nevratných obalech nebo u belgického případu, který se týkal spalovačů upotřebených olejů.

Jednotný vnitřní trh se mimo oblast sociální a životního prostředí vyznačuje i společnými vysokými standardy v oblasti ochrany spotřebitele.

Volný pohyb osob

Volný pohyb osob je v prostředí Evropské unie chápán velmi široce, rozhodně nejen jako pohyb turistů z jedné členské země do druhé. Základem této svobody je volný pohyb pracovních sil - rozšíření trhu práce na všechny členské země. Svoboda pohybu byla rozšířena i na volnost usazování se i pro nevýdělečně činné osoby: pro důchodce, studenty a rentiéry. Dá se říci, že jediným omezením je to, že takto se pohybující osoby se nestanou přítěží sociálních systémů hostující země. Svoboda pohybu v takovéto míře nemá mezi jinými zeměmi nikde na světě obdobu.

Zásady

Pracovníci se mohou pohybovat a zdržovat se v jiných členských státech za účelem ucházení se o zaměstnání, výkonu zaměstnání, dokonce i při dodržení určitých podmínek po skončení zaměstnání. To vše při vyloučení jakékoliv diskriminace z důvodu státní příslušnosti. Na dodržování nediskriminace koneckonců trvají samotné hostující státy. Zejména bohatší státy se obávají, že k nim začnou přicházet pracovníci z chudších států a budou ochotni se nechat zaměstnat i za horších, zejména platových podmínek. To by potom znamenalo příliv pracovníků z těchto chudších zemí, a tím i zvyšování nezaměstnanosti domácích pracovníků. A to žádný stát rozhodně nechce.

Obavy sousedního Rakouska a Německa z toho, že jejich trh bude zaplaven "gastarbeitery" z východní Evropy je zjevně neodůvodněný. Lze se poučit z historie: tyto obavy nejsou nové. Stejně obavy panovaly i při přijímání chudších států Portugalska a Španělska v 80. letech. Obě země dostaly přechodná období - pozastavení svobody pohybu osob na desetileté období po vstupu. Období bylo časem zkráceno na polovinu. Po vyhodnocení zrušení omezení byly zjištěny překvapivé výsledky: portugalská a španělská pracovníci se po uvolnění omezení místo útěku do Francie a Německa začali vracet domů, protože doma se mezitím díky jednotnému vnitřnímu trhu zlepšily podmínky pro domácí zaměstnance.

Nezávislé rakouské a německé studie, které rozhodně nelze podezřívat z podceňování efektu vytlačování domácích pracovníků pracovníky z východních zemí, ukazují, že otevření možností pro pracovníky z východu bude mít měřitelný dopad pouze v příhraničních oblastech. Zdá se tedy, že se v celé záležitosti jedná spíše o emocionální a politický problém.

Volný pohyb pracovních sil musí být ale samozřejmě doplněn o opatření v oblasti sociálního zabezpečení a sladění předpisů a norem tak, aby tento pohyb byl opravdu i v praxi volný a nediskriminační.

Výjimky

Stejně jako u volného pohybu zboží i tady platí určité výjimky, kdy stát může omezit volný pohyb osob. Jsou to zase ta nejzásadnější nebezpečí, která pramení z ohrožení veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti a ochrany zdraví. Evropské společenství si také uvědomuje zvláštnost zaměstnání ve státní správě, takže i u zaměstnanců podílejících se na výkonu státní moci lze požadovat určitou státní příslušnost jako podmínku zaměstnání. Všude jinde ale musí být k pracovníkovi z jiné členské země přistupováno nezaopatě jako k vlastnímu. Dá se říci, že princip nediskriminace je chápán velice široce, takže se nesmí diskriminovat ani podle národnosti, menšin nebo pohlaví.

Výjimka nesmí být zneužívána. Přesvědčili se o tom např. Belgičané potom, co si na základě této výjimky vysvětlili, že lze vyhradit jakékoliv zaměstnání ve státní službě pro belgické občany. Že se to týká i zdravotních sester, železničářů, dokonce i nekvalifikovaných dělníků. Neuspěli.

Přestože je volný pohyb osob rozhodně velice důležitá svoboda, nezdá se, že by byla přespříliš využívána. Mezi členskými státy migruje jen velice omezené množství pracovníků. A tak je malá pružnost na trhu práce jedním ze zklamání jednotného vnitřního trhu. Zdá se, že kulturní a jazykové kořeny obyvatel Evropy nedovolují přesuny pracovníků ve větším měřítku. Proto i určitá přechodná omezení volného pohybu, která si vymohly některé členské státy ještě před rozšířením, nemají a nebudou zřejmě mít nijak zásadní dopady na občany nových členských států. Jen malá část našich občanů se chystá vyrazit za prací do zemí EU.

Dokladem toho, že volný pohyb osob je míněn naprosto vážně, jsou zejména Schengenská dohoda, které znamenají faktické odstranění kontrol na hranicích mezi členskými státy. Tím padá poslední omezení pohybu osob. Nové členské státy vstupují do tohoto systému v roce 2007. Mimo zůstávají Velká Británie, Irsko, a určité výjimky má i Dánsko. Odstranění fyzických kontrol na hranicích znamená na jednu stranu bezprecedentní uvolnění pohybu osob na území Evropy, na druhou stranu však znamená velké problémy v oblasti boje s organizovaným a mezinárodním zločinem, v oblasti kontroly migrace osob z nečlenských států, v oblasti víz a azylu, kontroly pohybu zbraní a drog apod. Je potřeba i velká důvěra v to, že státy, které kontrolují vnější hranice EU, svoji práci odvedou dobře a poctivě.

Volný pohyb služeb

Rozdělme si tuto oblast do několika podoblastí:

Svoboda podnikání

Jedná se vlastně o volný pohyb podnikatelů. Zásada je opět jednoduchá - nikdo by neměl být diskriminován při podnikání v jiném členském státě jen na základě své odlišné státní příslušnosti. Znamená to, že podnikatel z jiné země musí narazit na totožné podmínky podnikání a předpisy jako domácí podnikatel. Týká se to i podmínek při nabývání nemovitostí v jiné zemi, odstraňování administrativních postupů a praktik, které by mohly být diskriminující apod.

Svoboda vykonávat svobodná povolání, činnosti průmyslové, obchodní, řemeslné

Svoboda služeb se týká i všech těchto oblastí. Hlavní problém vzniká při rozdílných kvalifikačních předpokladech pro výkon povolání v jiných členských státech. Existují systémy uznávání diplomů, osvědčení a jiných dokladů o kvalifikaci. Situace v oblasti kvalifikace se komplikuje u kvalifikačně náročnějších povolání. Jsou harmonizovány požadavky v oblasti nejcitlivějších povolání, zejména u lékařů, zdravotních sester, zvěrolékařů, lékárníků, architektů apod. V ostatních případech je opět široce uplatňován princip vzájemného uznávání.

Ostatní služby – liberalizace

Do oblasti služeb proniká snaha pokud možno co nejvíce nechat volně působit hospodářskou soutěž a liberalizovat poskytování služeb. To se týká i odvětví, kde státy velice často a rády zasahují a poškozují rovné podmínky podnikání. Jedná se zejména o oblast dopravy, telekomunikací, ale i rozvodu elektřiny, plynu atd. Jasně zásady jsou: nediskriminace, liberalizace, pokud možno co největší omezení zásahů státu.

Velké služby - pojišťovnictví a bankovní služby

Volný pohyb služeb se týká i velice citlivých oblastí pojišťovnictví a bankovních služeb. Volnost poskytování těchto služeb je míněna samozřejmě i přes hranice. I zde musel být vybudován zcela nový model poskytování služeb.

Tradiční přístup je následující: jestliže chce banka nebo pojišťovna poskytovat služby v jiné zemi, zřídí si tam pobočku. Tato pobočka je potom subjektem práva hostující země. To znamená, že zcela podléhá režimům a pravidlům této země. Musí vést účetnictví podle zásad země, kde poskytuje služby, podléhá bankovnímu, finančnímu a jinému dohledu této země, jedná podle zákonů této země. V případě, že se těmto zákonům zpronevěří, je postihována orgány této země. To ale také znamená, že kdyby např. banka chtěla poskytovat služby ve všech členských státech, musela by pracovat v 15 různých režimech. To představuje dost značnou administrativní bariéru poskytování služeb. Státy se proto dohodly na zjednodušení tohoto systému, který je založen na obrovské vzájemné důvěře - nad pobočkami i činnostmi v zahraničí vykonává dozor jen země, kde sídlí mateřská firma. Banka nebo pojišťovna může podnikat v zahraničí podle zásad, zákonů a principů mateřské země.

Oblast volného pohybu služeb ale není ještě zcela dotažena do konce. Proto se v poslední době tolik diskutuje o velmi obtížném prosazování nové směrnice o další liberalizaci poskytování služeb, která by měla, alespoň částečně a méně než se očekávalo, zjednodušit a uvolnit poskytování dalších služeb přes hranice v jiných členských státech.

Volný pohyb kapitálu

V zásadě jsou zakázána všechna omezení pohybu kapitálu mezi členskými zeměmi. Tato svoboda je dotažena až k zavedení jednotné měny, o které je pojednáno v další kapitole. Volný pohyb kapitálu je tedy již skutečností.

Oblast volného pohybu kapitálu se mimo jiné týká i jedné velmi diskutované otázky - volné možnosti nabývání nemovitostí a pozemků občany z jiných států. Není to problém nový, poprvé byl otevřen už Dánskem při uvolňování toku kapitálu. Již tehdy měli Dánové strach, že naprostá volnost v této oblasti bude znamenat i uvolnění nabývání rekreačních objektů v Dánsku. Báli se, že velký a bohatý soused vykoupe tyto jejich nemovitost, prudce se zvýší ceny a jako důsledek nebudou mít Dánové, kde se rekreovat ve své vlastní zemi. Stejný argument se vyskytl při rozšiřování o Rakousko, Finsko a Švédsko. Stejný strach byl deklarován i v České republice.

Rozhodně nelze zabránit, aby někdo vlastnil nemovitost v zemi, kde pracuje a chce se tu z tohoto důvodu trvale usadit. Nelze bránit ani společnosti vlastnit nemovitost pro účely svého

podnikání. Co ale s rekreačními objekty? Co s půdou, kterou by chtěl někdo koupit čistě ze spekulativních důvodů?

Česká republika prosadila přechodné období v oblasti nabývání sekundárních nemovitostí – tzn. dalších nemovitostí mimo vlastní obydlí určených zejména k rekreačním účelům apod. Získali jsme alespoň odklad uplatňování této svobody. Žádná fyzická osoba z jiného státu, která nemá v ČR přechodný nebo trvalý pobyt, si u nás nemůže koupit po dobu pěti let po našem vstupu rekreační objekt a sedm let půdu či les. Co potom? Stát má možnost se bránit zákony, které nemají diskriminační charakter, ale které alespoň omezí nežádoucí chování. Může například požadovat, aby zakoupená půda musela být obdělávána a udržována. To znamená určitou komplikaci pro čisté spekulace s půdou. Stát může chránit ráz venkova třeba uzákoněním, že alespoň určitá část usedlostí bude trvale osídlena - to znamená, že nelze celé vesnice rozprodat rekreantům z jiných zemí.

Význam jednotného vnitřního trhu

Jednotný vnitřní trh je tedy velice komplikovanou a ucelenou oblastí, jejíž dotažení do dnešní podoby znamenalo obrovskou práci. Zasahuje i do mnoha ostatních, na první pohled nesouvisejících záležitostí - od ochrany životního prostředí až po otázky vnitra a poskytování azylu. Prokazatelnou skutečností je, že Jednotný vnitřní trh je něco, co skutečně funguje a přináší blahodárny vliv v oblasti zvyšování hospodářské výkonnosti všech zúčastněných ekonomik.

Česká republika je podle všech měřítek ekonomikou malou, ekonomikou nesoběstačnou a tedy i ekonomikou nutně odkázanou na mezinárodní obchod. Jako taková, naše ekonomika nemůže než vydělat na faktu, že jsou odstraněny veškeré bariéry vývozu z naší země na trh, který má více než 450 miliónů koupěschopných obyvatel. Zkušenosti prvních let v EU jasně dokazují, že vstup na jednotný trh české ekonomice náramně prospěl – ČR se propracovala k rekordním přírůstkům HDP, výrazně se zvýšila její exportní výkonnost, zlepšila se obchodní bilance, zvýšil se příliv zahraničních investic, snižuje se nezaměstnanost. Není jediný důležitý makroekonomický ukazatel, který by se vinou vstupu do EU v České republice zhoršil.

Hospodářská a měnová unie

Hospodářská a měnová unie je logickým dovršením jednotného vnitřního trhu. Je vlastně tou pověstnou třešničkou na dortu, která korunuje celé úsilí o propojení všech oddělených národních trhů do jednoho.

Nejednotná měna znamená totiž znatelné bariéry pohybu zboží a osob. Nejen, že jsou s výměnou jedné měny na druhou spojeny určité poplatky, ale s nepředvídatelnými pohyby jedné měny vůči druhé je spojena nejistota při vzájemném obchodu. Jestliže mám podepsaný kontrakt za 2 miliony polských zlotých, kolik vlastně dostanu za dva roky v českých korunách až mi bude zakázka proplacena? Na tuto otázku neumí odpovědět nikdo – protože nikdo není schopen přesně říci, jaký bude kurz české koruny k polskému zlotému za dva roky. Jestliže ale obě země zavedou euro, je po nejistotě.

Členské státy postupovaly při zavádění měnové unie nejdříve cestou omezení nejistoty spojené s pohybem měn – omezením možných pohybů měn vůči sobě. Již od roku 1979 se datuje Evropský měnový systém.

V rámci kursového mechanismu byly stanoveny vztahy jednotlivých měn vůči střední hodnotě a rozmezí, ve kterém se mohly tyto měny pohybovat. Jakmile bylo dosaženo hranice povolené odchylky, centrální banka dotčené země musela provést opatření na znovudosažení rovnováhy. Teprve po neúspěšných intervencích mohlo dojít k vzájemné úpravě kurzu. Cílem nebylo dosažení absolutní stability kurzů, ale spíše vyloučení překvapivých a náhlých výkyvů. Evropský měnový systém měl blahodárný účinek na inflaci, sblížení úrokových sazeb i stabilizaci hospodářských parametrů a hlavně na prohloubení ekonomických vztahů mezi členskými státy. Ve své době bylo jeho působení jednoznačně pozitivní.

Po zavedení volného pohybu kapitálu se situace zákonitě stala daleko komplikovanější. Uvolnění přelévání kapitálu znamenalo počátek těžkých problémů některých zemí, které již nebyly schopny ani nákladnými intervencemi udržet kurzy svých měn v rámci určeného rozmezí. Ze systému vypadla v roce 1992 Velká Británie a záhy po ní Itálie. Španělsko a Portugalsko musely svoji měnu devalvovat. V problémech byl i francouzský frank.

Měnová unie

Po dobudování Jednotného vnitřního trhu v roce 1993 přišla na pořad i Hospodářská a měnová unie. Maastrichtská smlouva pro ni připravila legislativní podmínky a státy mohly přikročit k jejímu budování. Byl založen Evropský měnový institut jako předobraz budoucí Evropské centrální banky. Dále byla stanovena kritéria, která státy musí splňovat, jestliže se chtějí ucházet o zavedení jednotné měny.

Kritérii (tzv. Maastrichtská kritéria konvergence) je pět: dvě rozpočtová (běžný roční deficit rozpočtu nesmí překročit 3% HDP a celková vnitřní zadluženost 60% HDP), cenové stability (inflace nesmí být větší než o 1,5% nad průměr tří států s nejmenší inflací), stability dlouhodobých úrokových sazeb (ne vyšší než o 2% nad úroveň průměru tří států s nejnižšími mírami) a měnové stability (účast alespoň po 2 roky v Evropském měnovém systému bez devalvace).

Tato kritéria jsou poměrně přísná, i hospodářsky vyspělé státy západní Evropy měly s jejich splněním problémy a některá dokonce dodnes neplní. Zůstávají však i nadále v platnosti a podle nich se bude posuzovat i připravenost nových států EU pro vstup do „eurozóny“. Česká republika je překvapivě plní, i když plánuje zavedení eura až na rok 2010.

Rozhodující kroky v přechodu na jednotnou měnu se staly v roce 1998. Bylo určeno, které státy se mohou ucházet o zavedení jednotné měny. Bylo vyřazeno pouze Řecko, které ani po zamhouření obou očí nesplňovalo kritéria. Zavedení měny se neúčastnily také Velká Británie, Dánsko a Švédsko. Ty se ale nechtějí účastnit z vlastní vůle.

Další osudový okamžik nastal o půlnoci z 31.12.1998 na 1.1.1999, kdy nastal rozhodující krok – vytvoření společné měny. V tento okamžik totiž došlo k neodvolatelnému zafixování jednotlivých měn států eurozóny vůči euru. Technicky nešlo o stanovení kurzu jednotlivých měn, ale o stanovení přepočítávacích koeficientů jednotlivých měn vůči euru. Od této chvíle již neexistuje možnost pohybů jednotlivých měn vybraných států vůči euru, a tím i pochopitelně měn vůči sobě navzájem. Od tohoto okamžiku je společná měna realitou. 1.

ledna 2001 se k původním státům eurozóny přidalo i Řecko, které bylo shledáno způsobilým rozšířit řady ostatních.

Po zafixování národních měn vůči euru nastalo období pozvolného přechodu a zvykání si na účtování ve společné měně. Tato etapa skončila na počátku roku 2002, kdy státy provedly poslední krok: vyměnily mince a bankovky národních měn za mince a bankovky euro. Tím byl přechod dovršen.

Vytvoření Hospodářské a měnové unie je bezesporu epochální čin – ještě nikdo nikdy se nepokusil o podobnou věc mezi takto vyspělými ekonomikami. Je to svým způsobem i riskantní krok, právě proto, že je to krok nevyzkoušený.

Zavedení společné měny má mnoho pozitivních přínosů. Odpadly konverzní poplatky. Odpadly náklady spojené s účetnictvím v několika měnách, nemusí být udržovány zásoby v několika měnách, kolísání měn a s tím spojená nejistota je vyloučena, zlepšila se funkce kapitálových trhů, produkty a služby jsou lépe porovnatelné, a to znamená další impuls k prohloubení vzájemného obchodu i zostření konkurenčního boje, zmizely možnosti spekulací se slabšími měnami, snížily se náklady v mezinárodním obchodě, protože i s třetími státy se vedou obchody v euru.

Hospodářská a měnová unie má ale také svá negativa. Znamená mimo jiné to, že měnovou politiku nelze citlivě přizpůsobovat okamžitým potřebám jednotlivých států. Může mít vliv i na nežádoucí přesouvání peněz uvnitř Unie. Náklady jsou i se zavedením nové měny – změny mincových automatů, informační kampaně pro obyvatelstvo, vytištění a distribuce nových bankovek apod. Mezi lidmi států zavádějících euro se rychle rozmohlo přesvědčení, že euro znamenalo silné skokové zvýšení veškerých cen. Zdá se, že se jedná jen o subjektivní odpor k nové měně – žádný stát totiž nezaznamenal odpovídající skokové zvýšení inflace v okamžiku zavedení eura.

Určité náklady vznikají i v oblasti těžko vyčíslitelné – zvyknout si na nové bankovky, mince a nové ceny není pro všechny snadné. Očekává se, že občané nejstarší generace si na novou měnu vůbec nezvyknou. Setrvačnost je totiž neuvěřitelná. Ještě dnes si někteří lidé v Británii přepočítávají ceny na dávno zrušené šilinky nebo ve Francii dokonce na staré francouzské franky. Ztráta národní měny je i ztrátou národního symbolu.

Nové státy, které vstoupily v roce 2004, se rozdělily na několik skupin, které se odlišují tempem zavedení nové měny. Ze států střední a východní Evropy nejdříve zavede společnou měnu Slovinsko v roce 2007. Litva nesplnila inflační kritérium (mimořádně o 0,1%, když některé staré členské státy nesplnily v roce 1998 některá kritéria zejména v oblasti celkové zadluženosti o desítky procent), byla odmítnuta, a zavedení jednotné měny se tak minimálně o jeden rok zpozdí. Následovat by mělo Lotyšsko a Estonsko v roce 2008, Slovensko 2009 a Česká republika v roce 2010. Až potom by měly měnu zavést Polsko a Maďarsko.